

Motion till riksdagen 2017/18:3188

av **Tomas Tobé m.fl. (M, C, L, KD)**

En förstärkt, modern och effektiv kriminalvård

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bättre anpassade frivårdsinsatser för unga gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbets- och utbildningsplikten för intagna i anstalt bör upprätthållas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Kriminalvården förstärkta möjligheter att besluta om föreskrifter vid villkorlig frigivning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att brott mot föreskrifter vid villkorlig frigivning ska få tydligare och snabbare konsekvenser för den dömda och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att intagna i anstalt ska motiveras att genomgå behandlingsprogram mot missbruk och kriminalitet och att vägran att delta i dessa program ska få konsekvenser för den intagnes möjlighet till villkorlig frigivning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Kriminalvården ska arbeta för att minska risken för att de intagnas skulder ackumuleras under fängelsetiden och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hot och våld mot personal alltid ska leda till konsekvenser för den intagne och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökade möjligheter att utfärda föreskrifter vid villkorlig dom och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en huvudman bör ha uppföljnings- och tillsynsansvar för den dömda efter villkorlig frigivning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att försändelser till en intagen, förutom försändelser till och från egen advokat samt annan

myndighetspost, i hög utsträckning ska kontrolleras av kriminalvårdspersonal och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åter tillsätta den av regeringen nedlagda utredningen för att utvärdera det återfallsförebyggande arbetet inom Kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige ska ha en modern och effektiv kriminalvård. Den ska präglas av hög säkerhet och bedriva en meningsfull och framåtblickande verksamhet. Intagna ska under anstaltstiden förberedas på livet efter straffet och ges de verktyg som på sikt ska få dem att lämna ett liv i kriminalitet bakom sig. Frivården har samma mål men bedriver verksamheten utanför anstalterna med de fördelar respektive utmaningar som det innebär. Det handlar om tidiga insatser, tydligare klientarbete samt tydliga krav och regler.

Kriminalvården står inför en rad nya utmaningar. En utveckling som Kriminalvården, såväl som andra rättsvårdande myndigheter, behöver förhålla sig till framöver är de gängbildningar som har uppstått i de socialt utsatta områdena. Kriminalvården har tidigare erfarenheter av gängkriminalitet, motorcykelgäng, vit makt-grupper och andra grupperingar långt ut på den politiska höger- och vänsterkanten men dessa har till sin struktur och till sin verksamhet varit annorlunda än de gängbildningar som nu träder fram.

Vad som skiljer sig från tidigare är att fler klienter till Kriminalvården är unga, från socialt utsatta och brottsutsatta områden med en komplex problembild. Ofta med omfattande grov kriminalitet, tidig kriminell debut och en hög risk för återfall i brott. Gemensamt för dem är även deras omfattande och snabbt skiftande kriminella nätverk. Kriminalvården måste stå väl rustade för att möta dessa individer, såväl i anstalt som i häkte och i frivården.

Alldeles för många som dömts och avtjänat sitt straff återfaller i brott. Enligt Riksrevisionen återfaller 70 procent av dem som avtjänat straff på anstalt. De flesta återfaller inom ett år. Mer än hälften av unga fängelsedömda begår nya brott inom tre år efter avtjänat straff. Så har siffrorna sett ut under många år och så ser det också ut i flera andra jämförbara länder.

En effektiv brottsbekämpning kräver en framgångsrik återanpassning efter avtjänat straff och för att åstadkomma det krävs en bättre samverkan mellan olika myndigheter, landsting och kommuner. Frigivningen måste förberedas av den enskilde och mellan myndigheter exempelvis när det gäller behov av missbruksbehandling, arbete, utbildning och bostad.

Det är viktigt att ta reda på vilka återfallsförebyggande åtgärder som är framgångsrika och hur arbetet i högre grad kan anpassas till klienternas olika behov och förutsättningar. Därför menar vi att den av regeringen nedlagda utredningen för att utvärdera det återfallsförebyggande arbetet inom kriminalvården ska återupptas, vilket tidigare har tillkännagivits till regeringen.

Innehållet i verkställigheten

Majoriteten av de fängelsestraff som döms ut är förhållandevis korta, vilket är en utmaning för Kriminalvården när det gäller att anpassa verkställighetens innehåll till fängelsestraffets längd. Ofta behövs en längre tid inom Kriminalvårdens ram för att kunna bedriva ett effektivt påverkans- och behandlingsarbete så att den dömda står starkare rustad att lämna ett liv i kriminalitet eller droger bakom sig när verkställigheten är slut.

Arbetslinjen är av central betydelse för möjligheten till återanpassning. Betydelse av arbetsdrift och utbildning för att förbättra klienternas förutsättningar på arbetsmarknaden är därför av stor betydelse. Arbetslinjen på anstalterna behöver utvecklas. Detsamma gäller intagnas möjligheter att genomgå utbildningsinsatser. Ett starkt inslag av plikt ska genomsyra verksamheten och för de intagna som inte deltar i arbete, utbildning eller programverksamhet ska Kriminalvården vara tydliga med att detta kan få konsekvenser för deras verkställighet exempelvis i form av uppskjuten villkorlig frigivning.

Många intagna får dessutom genom självförvaltning viktiga kunskaper och erfarenheter i personlig ekonomi, eget boende med mera. År av missbruk och kriminalitet har ofta gjort att sådant inte är självklart för den enskilde. Det behövs därför fler åtgärder för att förbereda intagna på kriminalvårdsanstalter för ett liv i frihet. Det handlar bland annat om kontakten med närstående, men också andra verksamheter för arbete och goda sociala nätverk som kan bidra till att avhålla från fortsatt kriminalitet. Likaså behövs bättre samverkan mellan olika myndigheter för att säkerställa att påbörjad behandling och/eller utbildning inte avbryts vid frigivningen.

Kriminalvårdens behandlingsprogram är centrala för att den intagne ska kunna lämna ett liv kantat av kriminalitet och droger. På senare år har behandlingsprogrammen utvecklats i positiv riktning och anpassats till den klientel som ska ha nytta av dem i anstalt. Målsättningen ska vara att alla intagna som är i behov av behandling för kriminalitet, missbruk, aggressioner eller våldsam beteende ska genomgå Kriminalvårdens behandlingsprogram.

Ett problem är att intagna som inte behärskar svenska språket ofta har svårigheter att tillägna sig eller delta i Kriminalvårdens olika behandlingsprogram. Här bör mer göras för att säkerställa att även den gruppen kan delta i dessa program och få adekvat behandling.

Riksdagen har i ett tillkännagivande till regeringen krävt att man ska överväga om personer som är dömda för våldsbrott ska ha en skyldighet att genomgå behandlingsprogram. En vägran att delta i ett sådant behandlingsprogram ska få konsekvenser för den intagnes möjligheter att få permission och villkorlig frigivning. Den intagnes medverkan i behandlingsprogram ska vara ett krav för villkorlig frigivning för personer som dömts för grova sexualbrott eller grova brott mot närstående.

Vi anser att alla intagna i anstalt som har behov av behandling ska genomgå lämpliga behandlingsinsatser och att det ska finnas tillgång till sådana. Vidare anser vi att det behövs fler platser i yrkesutbildningar på anstalt så att alla som vill ska ha tillgång till detta. Det är viktigt att regeringen följer upp riksdagens tillkännagivande om skyldigheten att genomgå behandlingsinsatser under verkställigheten.

Frivården och frivårdspåföljder

En frivårdspåföljd är ingen straffunderlåtelse, utan en påföljd som döms ut för att markera att samhället ser allvarligt på den begångna brottsligheten. Frivård är kriminalvård som äger rum ute i samhället. Ett straff i frivård innebär både kontroll och stöd för de dömda. Frivårdens uppdrag är att övervaka klienter som är villkorligt frigivna, är dömda till skyddstillsyn, samhällstjänst eller övervakas med hjälp av fotboja. Merparten av de som döms till kriminalvård återfinns i frivården.

Frivården behöver utvecklas för att bli mer modern och ändamålsenlig. Exempelvis bör möjligheterna att utfärda föreskrifter till den dömda utökas och förbättras. Kontrollen av den dömda behöver också stärkas. Även för de som döms till villkorlig dom bör man se över ökade möjligheter att förena den villkorliga domen med föreskrifter. Brott mot föreskrifterna ska leda till konsekvenser för den dömda.

Landets frivårdskontor är relativt oskyddade vilket kan leda till att personalen utsätts för risker. Ett systematiskt arbete bör därför inledas för att öka säkerheten för personalen exempelvis genom skyddsvisitation av klienter eller kontroll av besökare och klienter genom inpasseringskontroll.

Ett systematiskt arbete för att förhindra att skulder uppstår under fängelsetiden

Under tiden på anstalt finns det risk för att ingen tar hand om den intagnes privatekonomi, som att betala fakturor och hyra. Påminnelser och obetalda fakturor kan leda till att den intagne får skulder som växer under tiden på anstalt. När personen frigges försvårar skulderna vägen tillbaka till ett liv utan kriminalitet.

Vi anser därför att det är viktigt att redan i början av verkställigheten arbeta på ett strukturerat sätt med den intagnes ekonomi och planera för att minska eventuell skuldbörda. Den verkställighetsplan som upprättas i början av verkställigheten ska innehålla åtgärder för att minska den intagnes skuldbörda men även syfta till att etablera kontakt med Kronofogdemyndigheten och andra relevanta aktörer. I viss mån görs detta redan i dag, men samarbetet myndigheterna emellan behöver utvecklas och förstärkas, arbetet behöver också bedrivas mer strukturerat.

Det är viktigt att människor som begått brott kan återgå och få möjlighet till egen försörjning genom arbete, efter dom och avtjänad påföljd. De senaste åren har förberedelser för tiden efter anstalt utvecklats. Möjligheterna att studera har förbättrats och Arbetsförmedlingen samverkar med Kriminalvården.

Utslussning och tiden efter verkställigheten

Utslussningen från anstalt är en viktig del av frigivningsförberedelserna och de återfallsförebyggande insatserna. Utslussningen styrs av individuella risk- och behovsbedömningar och sker vanligen stegvis: från högre till lägre säkerhetsklass, och därefter till olika former av ytterligare utslussning. Det senare kan avse permissioner, särskilda utslussningsåtgärder samt slutligen villkorlig frigivning. Villkorlig frigivning är i de flesta fall förenat med övervakning. Formerna för övervakning under den villkorliga frigivningen behöver ses över och förbättras. Tydligare möjligheter för Kriminalvården att förena villkorlig frigivning med föreskrifter om exempelvis skötsamhet, arbete eller utbildningsinsatser är en viktig del i detta. Brott mot före-

skrifterna bör, oftare än i dag, leda till att återstående delen av den villkorliga frigivningen anses förverkad och därmed att den dömda ska kunna återföras till anstalt.

Att öka andelen intagna som får möjlighet till särskilda utslussningsåtgärder har varit ett prioriterat område i regleringsbrevet för Kriminalvården sedan 2014. Från och med 2015 har vissa beslut om särskilda utslussningsåtgärder centraliserats. I vilken mån detta påverkat utvecklingen är dock för tidigt att säga.

En analys av arbetet med de särskilda utslussningsåtgärderna har påbörjats och ska leda till en handlingsplan för att öka andelen klienter som frigges från anstalt med adekvata frigivningsförberedande åtgärder. I december 2015 erhöll Kriminalvården även i uppdrag av regeringen att förstärka insatserna i arbetet med utslussning. Kriminalvården har i enlighet med detta arbetat fram en handlingsplan för arbetet. I handlingsplanen har arbetet delats in i fyra olika fokusområden: de fyra särskilda utslussningsåtgärderna, ökad frihet med stöd och kontroll, återfallsförebyggande insatser samt övergång till samhället. Insatser inom ramen för fokusområdena har av myndigheten påbörjats under året eller planeras för 2017. Vidare åtgärder bör följa framöver för att fler intagna ska få möjlighet till särskilda utslussningsåtgärder.

En viktig del i arbetet med ett adekvat utslussningsarbete är att det finns klara riktlinjer för vilken myndighet som har ansvaret för den dömdes återanpassning till samhället. Här bör initiativ tas för att klargöra detta och om möjligt säkerställa att en myndighet har det huvudsakliga ansvaret.

Hot och våld

Bland de intagna i anstalt finns många som är missbrukare och har dokumenterade psykiska problem. Personalen kan därför tvingas utöva olika grader av tvång vilket innebär risker för att personalen drabbas av hot, trakasserier eller våld från de intagnas sida.

Det är angeläget att Kriminalvården fortsätter sitt arbete för att minska riskerna för hot och våld riktat mot dess personal. Det kan bland annat göras genom ett strukturerat säkerhetsarbete, korrekta riskbedömningar, kontrollåtgärder för narkotikafria fängelser, rutiner för att hantera hot och våld mellan intagna och insatser som förhindrar brott inifrån anstalterna. Även säkerhetsåtgärder vid transporter och insatser mot självmord bland häktade kan öka personalens säkerhet.

Kriminell verksamhet i landets fängelser ska inte förekomma. Ett sätt att minimera risken för kriminell verksamhet, såsom införsel av narkotika till anstalt, är ökad kontroll av försändelser till och från den intagne i anstalt.

I takt med att fler unga gängkriminella lagförs och ska verkställa fängelsestraff, kommer signaler om att antalet incidenter beträffande hot och våld såväl mellan intagna som mot personal ökar i omfattning. Unga gängkriminella kännetecknas av en förhållandevis låg tröskel för att använda våld, vilket är en utmaning för Kriminalvården och dess personal. Alla former av hot och våld ska alltid leda till konsekvenser för den intagne, i synnerhet då det riktas mot Kriminalvårdens personal.

Våldsbejakande extremism

Kriminalvården har kommit långt i sitt arbete mot våldsbejakande extremism. Samtidigt måste arbetet fortsätta för att kunna upptäcka och motverka radikaliserings på kriminal-

vårdsanstalterna samt inom frivården. Det finns ett antal internationella exempel på personer som har begått islamistiskt motiverade terroråd som med stor sannolikhet har radikaliserats i fängelsemiljö i samband med att de avtjänat fängelsestraff. Detta påvisar betydelsen av att Kriminalvården bedriver ett aktivt arbete för att motverka radikaliseringsprocesser av personer som är intagna på anstalt eller som är klienter inom frivården.

Det finns även stora utmaningar när det gäller arbetet mot de individer som driver på radikaliseringsprocesser och rekrytering av stridande. Även ur ett kriminalvårdsperspektiv är det angeläget att det finns ett system för urskiljning och identifiering av individer som kan riskera att radikaliseras, individer som redan är inne i en radikaliseringsprocess samt individer som tillägnat sig en våldsbejakande uppfattning och som riskerar att påverka och rekrytera andra.

När individer som kan riskera att radikaliseras, individer som redan är inne i en radikaliseringsprocess samt individer som tillägnat sig en våldsbejakande uppfattning har identifierats måste verkningfulla åtgärder sättas in.

Riksdagen har sedan tidigare riktat ett tillkännagivande till regeringen om att åtgärder ska vidtas för att säkerställa att Kriminalvården följer upp den kartläggning som myndigheten gjort av arbetet mot våldsbejakande extremism och prioriterar arbetet för att upptäcka och motverka radikalisering. Det är viktigt att detta görs på ett systematiskt sätt och att det följs upp av myndigheten på alla nivåer i organisationen.

Tomas Tobé (M)

Johan Hedin (C)

Andreas Carlson (KD)

Roger Haddad (L)